

BETOVERDE EILANDEN

Een reis naar de Galapagos eilanden; november 2010

Toon Vernooij

Al heel lang liepen we met plannen rond om een keer een bezoek te brengen aan de Galapagos eilanden. De bizarre dierenwereld van deze eilandengroep had altijd al een grote aantrekkingskracht op ons uitgeoefend en dankzij de toegenomen reismogelijkheden van massa- en ecotoerisme en een beetje sparen kwam een trip naar deze magische eilanden binnen ons bereik. Over de Galapagos zijn

hele boekenkasten vol geschreven en ik ga dat hier niet nog eens dunnetjes overdoen. Wel hoop ik in dit artikeltje iets over te brengen van de diepe indruk die deze prachtige eilanden op ons hebben gemaakt. Het accent ligt natuurlijk op de vogelwereld, maar ik zal ook een enkel uitstapje maken naar andere interessante zaken.

Vinken...

Voor een lange soortenlijst hoef je zeker niet naar de Galapagos. Zoals ook op andere oceanische eilanden het geval is, hebben deze eilanden maar een beperkt aantal soorten dieren en planten. De oorzaak daarvan ligt voor de hand: de Galapagosarchipel is relatief jong, is vanaf zijn ontstaan nooit verbonden geweest met het vasteland en ligt ruim duizend kilometer verwijderd van de dichtstbijzijnde grote landmassa. De planten en dieren die er voorkomen zijn dus letterlijk en figuurlijk komen aanwaaien, althans hun voorouders. Soorten die een langdurig verblijf op zee niet kunnen overleven of die geen grote afstanden kunnen overbruggen, zul je er dan ook niet of nauwelijks aantreffen. Tegelijkertijd maakt dat de eilanden reuze interessant, want die paar soorten hebben zich door het ontbreken van concurrentie wel in allerlei richtingen kunnen ontwikkelen en zo zijn er weer nieuwe soorten ontstaan die verder nergens ter wereld voorkomen.

Het mooiste en vermoedelijk ook het meest intensief bestudeerde voorbeeld van dit verschijnsel zijn de beroemde Darwinvinken (subfamilie *Geospizinae*). Er leven dertien soorten op de Galapagos, onderverdeeld in vier geslachten. Sommige daarvan tref je op vrijwel alle eilanden aan en zijn vaak zeer talrijk, vooral in de bewoonde kustgebieden, andere zijn slechts beperkt tot enkele eilanden. Van deze laatste zijn de populaties vaak klein en erg kwetsbaar voor invloeden van buitenaf.

De twee algemeenste soorten behoren tot het geslacht *Geospiza* en vind je inderdaad overal: de kleine (*Geospiza fuliginosa*) en middelste grondvink (*G. fortis*).

Qua uiterlijk zijn ze typerend voor de meeste andere Darwinvinken: de mannetjes zijn overwegend zwart, de vrouwtjes bruingrijs gestreept met een iets lichtere onderkant. Het zijn meteen de twee soorten die in het veld moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn. Het enige verschil zit hem in het formaat en de vorm van de snavel, maar die zijn per individu behoorlijk variabel. Zo heb je kleine grondvinken met een vrij grote, stevige snavel en middelste grondvinken met een snavel die kleiner en slanker is dan het gemiddelde. En tot overmaat van ramp wordt er ook nog eens vrolijk op los gehybridiseerd. Daar sta je dan met je vogelgidsje. Toch zijn de individuen die qua snavelvorm binnen de normen van de soort vallen met enige oefening wel uit elkaar te houden.

Grondvink (klein of groot) - Toon Vernooij

De vinken van Darwin...

Dat brengt me op de vraag: hoe zijn die dertien soorten eigenlijk precies ontstaan? Hoewel de hele groep zijn naam ontleent aan de grote wetenschapper aan wie we de evolutietheorie te danken hebben, heeft hij zich eigenlijk nauwelijks met de vinken beziggehouden. Daarvoor verbleef hij te kort op de eilanden en bovendien was zijn verzameling exemplaren een rommeltje. Latere onderzoekers

zijn zich, in de tweede helft van twintigste eeuw, pas echt gaan verdiepen in deze boeiende vogeltjes. De bekendste zijn het echtpaar Peter en Rosemary Grant (Grant 2008), die decennialang en met de steun van opeenvolgende assistenten onderzoek hebben gedaan aan populaties op het kleine eilandje Daphne Major, voor de kust van Santa Cruz.

Op basis van gedetailleerd taxonomisch onderzoek kwamen de Grants tot de conclusie dat alle Darwinvinken dezelfde gemeenschappelijke voorouder hebben, die tussen de 1,6 en 2 miljoen jaar geleden op een van de eilanden verzeild is geraakt. Die ene soort heeft zich vrij snel in twee hoofdgroepen gesplitst. Individuen van die hoofdgroepen hebben vervolgens omliggende eilanden gekoloniseerd en zich op hun beurt ook weer in groepen gesplitst. Soms werden eerder gekoloniseerde eilanden door deze latere afsplitsingen opnieuw gekoloniseerd, waardoor in de loop van de honderdduizenden jaren een uiterst complex netwerk van meer of minder op elkaar lijkende soorten en ondersoorten is ontstaan. Het onderzoek van de Grants richtte zich vooral op de werking van dit mechanisme: hoe en waarom vermenigvuldigen soorten zich (dat is de Nederlandse vertaling van de titel van hun boek). Het hele proces is te ingewikkeld om in een paar regels samen te vatten, maar ik kan u het boek van de Grants absoluut aanraden.

Onze vinken

Ik noemde al de kleine en middelste grondvink, de twee soorten waar je bij aankomst op de eilanden niet omheen kunt. Toen we op Baltra uit de kleine vertrekhal kwamen, struikelden we er haast over. Hoewel overall posters hingen die bezoekers op het hart drukten de vogels vooral niet te voeren, konden veel toeristen de verleiding toch niet weerstaan. En de vinken, ook niet achterlijk, lieten zich dat maar al te graag aanleunen. Ook in het hoofdstadje van Santa Cruz, Puerto Ayora, konden we vanaf een overschaduwde terras op ons gemak de subtiele verschillen tussen de twee bestuderen. Ze kwamen braaf bij ons op tafel zitten in de hoop op restjes.

Een paar van de minder algemene en niet zo gemakkelijk te vinden soorten zijn ook het vermelden waard. Zo hadden wij het geluk dat Juan, de gids van onze kleine cruiseboot, aanbood om ons mee te nemen naar de hooggelegen beboste gebieden van Santa Cruz om de spechtvink (*Camarhynchus pallidus*) te zoeken. Deze vink is legendarisch vanwege zijn gebruik van gereedschap om larven uit takken en stammen te peuten. Nu schijn je dat niet vaak te zien, maar wij hadden natuurlijk weer alle geluk van de wereld: binnen het kwartier hoorden en zagen we onze eerste spechtvink. En of dat nog niet genoeg was, vertoonde hij op enkele meters afstand ook nog zijn kunstje. Hij plukte een blaadje, strippte het kaal tot op de harde middennerf en begon daarmee verwoed in een gaatje te wroeten, net zolang tot hij een dikke larf te pakken had. We stonden alle drie met open mond toe te kijken.

In hetzelfde gebied vonden we ook de vegetarische boomvink (*Camarhynchus crassirostris*), een soort die hetzelfde olijfbroene uiterlijk heeft als de spechtvink, maar een veel kortere kruisbekachtige snavel. Indrukwekkend om te zien vanwege zijn enorme dikke snavel, die helemaal doorloopt tot op de kruin, was de grote grondvink (*G. magnirostris*) die eveneens de meer beboste, nattere gebieden

opzoekt. Je kunt je haast niet voorstellen dat hij met die topzware snavel niet voortdurend voorover kukelt.

Een wat afwijkende Darwinvink kwamen we met enige regelmaat op diverse eilanden tegen bij rotsstrandjes en in de lage vegetatie van de zeereep: de boszangervink (*Certhidea olivacea*), de kleinste van alle Darwinvinken. Zowel door zijn fijne puntige snavel als door zijn kleur (bruingeel met iets lichtere onderkant) en gedrag (takjes en bladerend afzoekend naar insecten) doet hij sterk denken aan een zanger. Hij lijkt dus een vreemde eend in de vinkenbijt. Toch is uit DNA-analyse gebleken dat de boszangervink evolutionair gezien het dichtst bij de gemeenschappelijke voorouder van de Darwinvinken staat. Maar of die er ongeveer hetzelfde heeft uitgezien, heeft men niet kunnen achterhalen.

Boszangervink - Toon Vernooij

... en andere vogels

Behalve Darwinvinken hebben de Galapagos eilanden nog andere bijzondere vogelsoorten te bieden. Op de rotskusten van diverse eilanden komen Galapagosaal-scholvers (*Phalacrocorax harrisi*) voor, een volledig bruine aalscholver die het vermogen om te vliegen in de loop van zijn ontwikkeling is kwijtgeraakt. De soort is om die reden gevoelig voor predatie door ingevoerde huisdieren en ratten en op veel plaatsen verdwenen. Het is een prachtig beest om te zien. Door de rudimentaire vleugeltjes maakt hij gek genoeg een veel minder onbeholpen indruk aan land dan onze eigen aalscholver met zijn grote lappen van vleugels. Vooral de jonge vogels bleken erg nieuwsgierig en volgden vaak de zodiac waarmee we aan land werden gezet.

Een niet te missen soort onder de kustvogels is de endemische zwaluwstaart-

meeuw (*Creagrus furcatus*), een prachtige sierlijke meeuw, die in de vlucht herinnert aan een vorkstaartmeeuw. Overal langs de kusten kom je hem tegen. Net als de meeste andere dieren op de eilanden is hij verre van schuw.

Een zeevogelsoort die ik al heel lang hoopte ooit een keer te zien, was de roodsnavelkeerkringvogel (*Phaethon aethereus*). En ik werd wederom op mijn wenken bediend: we waren nog geen half uur buitengaats of ik zag op een afstandje een groepje witte sternachtige vogels met idioot lange, dunne staartveren die als een guirlande achter ze aan slingerden. Even later vlogen ze op een tiental meters langs, zodat de subtiele streeptekening op rug en schouders, het zwarte oogmasker en de forse, vuurrode snavel mooi te zien waren. Met stip de sierlijkste zeevogel.

Roodsnavelkeerkringvogel - Toon Vernooij

Tijdens de overtochten tussen de eilanden hadden we trouwens voortdurend gezelschap van diverse soorten zeevogels: fregatvogels, stormvogeltjes en pijlstormvogels en eenmaal zelfs twee adulte lavameeuwen (*Larus fuliginosus*), die urenlang op hun gemak op de reling meelifften naar het volgende eiland.

Islas encantadas

In het Spaans worden de Galapagos ook wel aangeduid als de "islas encantadas", de betoverde eilanden. Dat had vroeger een ongunstige bijbetekenis. Zeevaarders uit het tijdperk van de zeilvaart vreesden de eilanden vanwege de mist en de verborgen riffen. Menig schip heeft er op de scherpe rotsen een roemloos einde gevonden. Door het overwegend kurkdroge klimaat is er op de meeste eilanden bovendien niet of nauwelijks zoet water te vinden, laat staan grote vruchtdragen-

de planten. Dus als je als schipbreukeling niet omkwam in de golven, dan sneuvelde je wel door honger en dorst. Als het enigszins kon, lieten schepen de eilanden daarom liever links liggen.

Tegenwoordig roept de bijnaam eerder associaties op met overweldigende zons- ondergangen en adembenemende landschappen. En dat is terecht. Door hun vulkanische oorsprong zijn vooral de westelijke eilanden van een bizarre, bijna surreële schoonheid. De fantastisch gevormde lavarotsen vertonen de meest uiteenlopende kleurvariaties, van zwart tot geel, grijs en rood. In beschutte inhammen en baaien bieden het frisse groen van mangrovebos en het diep doorschijnende blauw van de oceaan een schitterend contrast met de ruwe ongenaakbare kaalheid van de rotsen, waar zeeleguanen, pinguïns en blauwvoetgerten zich broederlijk koesteren in de zon.

Het merendeel van de eilanden is tot op de dag van vandaag onbewoond. Alleen op Santa Cruz, in het centrum van de archipel, San Cristobal in het oosten en op het grootste eiland in het westen, Isabela, wonen mensen. De totale bevolking bedraagt op een landoppervlakte van circa 8.000 km² (waarvan de helft wordt gevormd door het vulkanisch nog altijd actieve Isabela) minder dan 10.000 zielen en concentreert zich in enkele kleine dorpen aan de kust. De grootste en geologisch gezien jongste eilanden liggen in het westen. De westelijke eilanden zijn vulkanisch ook het meest actief. De oudere eilanden in het oosten zijn veel kleiner en bestaan uit de zwaar geërodeerde toppen van inmiddels uitgedoofde vulkanen.

Iconen van de Galapagos

De zeeleguanen (*Amblyrhynchus cristatus*) zijn een icoon van de Galapagos. Ze komen in ongelooflijke aantallen overal langs de kust voor en foerageren onder water door met hun brede kaken het zeewier van de rotsen te schrapen. Omdat ze koudbloedig zijn, moeten ze in de zon weer op temperatuur komen. Om zoveel mogelijk warmte te absorberen, zijn ze overwegend dofzwart gekleurd en om te zonnen zoeken ze vaak de donkerste en dus warmste lavarots op, liefst zo dicht mogelijk tegen elkaar aan gekropen. Een bijna surrealistisch tafereel.

In de binnenlanden van de grotere eilanden leeft de reuzenschildpad (*Geochelone elephantopus*), het andere icoon (en naamgever van de eilanden: galapagos is Spaans voor schildpad) en een kolos van werkelijk absurde omvang. In feite heeft ieder eiland zijn eigen ondersoort, te onderscheiden aan de vorm van het schild. De schildpadden worden tientallen jaren oud, volgens sommigen zelfs meer dan honderd jaar. De eeuwenoude paadjes die al generaties lang worden gebruikt tijdens de seizoensgebonden migratie, vormen op sommige eilanden een waar labyrint in het dichte struikgewas. Onze gids vertelde het verhaal van een toerist die besloten had om op Santa Cruz een van die paden te volgen en pas maanden later op een verlaten plek aan de kust dood werd teruggevonden. Gidsen moet je altijd geloven... Maar het leek ons wel een heel rigoureuze manier om je verblijf op deze schitterende eilanden nog wat op te rekken.

Wij verbleven alles bij elkaar tien dagen op de Galapagos en maakten een cruise op een omgebouwde kotter langs een aantal eilanden in het centrale en westelijke deel van de archipel. Wie de Galapagos wil bezoeken, doet er het beste aan om

aan te monstern op een van de kleinere cruiseboten, die je gemakkelijk kunt boeken op Santa Cruz of, inclusief vlucht, in de hoofdstad van Ecuador, Quito. Sowieso is het reizen in een klein gezelschap veel leuker, maar vaak worden de kleinere schepen ook gerund door een enthousiaste en deskundige lokale bemanning die een grote kennis van flora en fauna combineert met een diepe hartstocht voor het behoud van hun eilanden.

Zeeleguaan - Toon Vernooij

Literatuur

Grant, Peter R. & B. Rosemary Grant. *How and Why Species Multiply. The Radiation of Darwin's Finches*. Princeton University Press, Princeton 2008.

Horwell, David & Pete Oxford. *Galápagos Wildlife*. Bradt Travel Guides, Guilford 2009.

Swash, Andy & Rob Still. *Birds, Mammals & Reptiles of the Galápagos Islands*. Pica Press, Nr. Robertsbridge 2000.

Weiner, Jonathan. *The Beak of the Finch. Evolution in Real Time*. Jonathan Cape, London 1994.